

Nr 184.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor; given Stockholms slott den 31 mars 1941.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

Förslag
till
**lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling
av sockerbetor.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har under år 1940 å fastighet för avsalu odlats sockerbetor, vare fastighetens brukare, där icke befrielse enligt 3 § medgivits, skyldig att jämväl under år 1941 för leverans till köpare, som Konungen anvisar, verkställa sådan odling å en areal, som motsvarar minst 75 procent av den under förstnämnda år för sockerbetsodling brukade arealen.

Kommer uppgörelse om priset å sockerbétor icke till stånd, bestämmes detta av fem skiljemän, vilka utses två av Konungen och två av styrelsen för Sveriges betodlares centralförening u. p. a. samt den femte av de sålunda utsedda gemensamt. Vinnes ej enighet om valet av femte skiljeman, utses denne av Konungen. Underlåter föreningens styrelse att inom skälig tid utse skiljemän, skola dessa i stället utses av lantbruksstyrelsen.

2 §.

Har någon, som enligt 1 § är skyldig att odla sockerbetor, genom anslutning till organisation eller eljest ingått särskild förbindelse med avseende å odling eller försäljning av sockerbetor, vare sådan förbindelse utan verkan.

3 §.

Befrielse från skyldighet att verkställa odling som i 1 § avses må, då särskilda skäl därtill äro, medgivas av statens livsmedelskommission eller efter dess bemyndigande av vederbörande kristidsstyrelse. Såsom dylika skäl må främst räknas, att sådan ändring i odlingsförhållandena inträffat i fråga om den fastighet, varå odlingen skall ske, att dess verkställande icke skäligen kan påfordras eller att livsmedelskommissionen med hänsyn till den å fastigheten tillämpade odlingsplanen eller av liknande anledning finner annan brukning av jorden böra ske.

Ansökan om befrielse från odlingskyldighet skall ingivas till kristidsnämnden i orten, som har att med eget yttrande och erforderlig utredning skyndsamt överlämna handlingarna i ärendet till kristidsstyrelsen.

4 §.

Underlåter någon att verkställa odling av sockerbeter, som enligt denna lag åligger honom, straffes med böter från och med femtio till och med fyrahundra kronor för varje hektar, som han underlåtit att odla.

Underlåter den som odlat sockerbeter att fullgöra honom enligt 1 § åliggande leveransskyldighet, dömes till dagsböter.

5 §.

Brott mot denna lag må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av statens livsmedelskommission.

6 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla Kronan.

7 §.

Konungen äger meddela erforderliga föreskrifter om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 mars 1941.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

Sockernäringen i Sverige har under en följd av år åtnjutit statsmakternas stöd i form av särskilda åtgärder vid sidan av tullskyddet. Från och med 1932 innebära dessa åtgärder i huvudsak, att den inhemska sockerindustrien tillförsäkrats ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser. Sockerindustrien i landet har tidigare varit representerad av två bolag, Svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag, med vilka staten slutit särskilda skriftliga kontrakt av nyss angiven innebörd. Under 1936 inträdde en förändring såtillvida, att mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag uppgick i Svenska sockerfabriksaktiebolaget. De nuvarande stödåtgärderna, grundade å ett kontrakt mellan sistnämnda bolag och staten, gälla för tiden till och med den 31 juli 1941. De ha tillkommit i överensstämmelse med beslut av 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 189; r. skr. nr 159).

De allmänna grunderna i nu tillämpade åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande.

Genom förordningen den 19 april 1940 (nr 276) har förordningen den 22 februari 1932 (nr 30) angående reglering av införseln av socker, vilken förordning trädde i kraft den 23 februari 1932 och enligt förordningarna nr 50/1933, 21/1934, 33/1935, 42/1936, 59/1937 och 60/1938 skulle gälla till och med den 30 september 1940, givits förlängd giltighet för tiden till och med den 31 juli 1941. Enligt förordningen nr 30/1932 får socker (tulltaxenummer 119 och 120) icke till riket införas av annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt. Detta stadgande har dock ej avseende å transitering, uppläggning å tullager och under visst villkor provianteringsfrilager, egentlig gränstrafik samt viss tullfri införsel. Jämlikt 1 § förord-

ningen den 16 maj 1924 (nr 119) angående transitering av införsel förbjudna varor, sådan denna paragraf lyder enligt förordningen nr 252/1935, har stadgandet ej heller avseende å uppläggning i frihamn. Den, åt vilken Kungl. Maj:t överlåter införselrätt, äger att lämna annan tillstånd till införsel av vara, som avses i förordning nr 30/1932. Vara, som på grund av bestämmelserna i denna förordning icke får införas, må, därest densamma icke är enligt lagen om straff för olovlig varuinförsel att anse såsom olovligen införd, åter utföras under de villkor och i den ordning, som tullstadgan föreskriver.

Gällande kontrakt med Svenska sockerfabriksaktiebolaget innehåller, bland annat, följande.

» Mellan svenska staten å ena sidan samt å andra sidan Svenska sockerfabriksaktiebolaget, i det följande benämnt bolaget, är följande överenskommelse träffad.

1 §.

Staten tillförsäkrar bolaget för nedan i 10 § omnämnda tid att annan än bolaget ej skall äga laglig rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120).

Vad ovan sägs skall icke utgöra hinder för annan att företaga transitering, returfortullning eller uppläggning i frihamn eller å tullager eller provianteringsfrilager av nyss omnämnda vara; dock får å provianteringsfrilager upplagd sådan vara endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

Vad i första stycket sägs gäller ej heller i avseende å vara, som införes i egentlig gränstrafik eller under sådana förhållanden, att tullfrihet för varan åtnjutes enligt annan bestämmelse i 5 § tulltaxeförordningen än den under s) upptagna eller enligt 6 eller 8 § samma förordning.

Utan hinder av vad ovan sägs äger staten rätt att till riket införa de myckenheter socker, som för säkerställande av landets försörjning med socker må anses erforderliga.

2 §.

Bolaget förbinder sig att inbjuda till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling under år 1940 i enlighet med mellan bolaget och Sveriges betodlares centralförening överenskomna grunder samt under iakttagande tillika, att grundpriset för 100 kilogram sockerbeter med 16 procent sockerhalt icke må, med undantag som följer av bestämmelserna i 3 § första stycket, understiga de priser, som i följande tabell äro angivna för olika medelhektarskördar. Med medelhektarskörd förstås därvid det tal, som erhålles om den av bolaget för 1940 inköpta myckenheten sockerbeter, uttryckt i deciton inköpt betvikt, delas med den samma år odlade totala sockerbetsarealen, angiven i hektar uppmätt areal.

Medelhektarskörd	Sockerbetspris för deciton
Minst 360 deciton	3 kronor 2 öre
» 350, men lägre än 360 deciton ..	3 » 6 »
» 340, » » » 350 » ..	3 » 10 »
» 330, » » » 340 » ..	3 » 14 »
» 320, » » » 330 » ..	3 » 18 »
» 310, » » » 320 » ..	3 » 22 »
Lägre än 310 deciton	3 » 26 »

Vid teckning av betodlingskontrakt, avseende leverans till Lidköpings, Linköpings eller Mörbylånga råsockerfabrik, skola dock i fråga om täckningssättning och bidrag till järnvägsfrakt gälla i huvudsak de grunder, som tidigare tillämpats av mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag.

3 §.

Bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå eller övertaga betodlingskontrakt för 1940, innehållande bestämmelse om i 2 § angivet pris, med mindre betodlaren avlämnar en vederbörligen underskriven förbindelse, enligt bilagda formulär, angående betarbetarlönerna 1940 och bestridande av vissa kostnader. Samtliga sådana underskrivna förbindelser skola av bolaget, på anfordran, överlämnas till den i 7 § omförmälda nämnden.

Vad betodlare enligt 2 § i förberörda förbindelse är skyldig betala skall bolaget innehålla å den odlaren tillkommande betlikviden. Sålunda innehållna belopp har bolaget att, på anfordran, redovisa till nämnden.

4 §.

Bolaget är skyldigt att vid försäljning av socker och sirap samt vid sockertillverkning erhållna biprodukter tillämpa de priser och försäljningsvillkor, som av Kungl. Maj:t fastställas.

Finner bolaget att på grund av ändrade förhållanden eller eljest ändring bör ske i fråga om priser eller försäljningsvillkor, som nyss nämnts, har bolaget att med förebringande av erforderlig utredning göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

5 §.

För räkenskapsåren 1939/40 och 1940/41, därvid räkenskapsår anses börja den 1 augusti och sluta den 31 juli året därpå, är bolaget gentemot staten redovisningsskyldigt för sina samtliga inkomster på grund av tillverkningen och försäljningen av socker och sirap samt vid sockerframställning erhållna biprodukter, och åtager staten sig att svara för täckning av bolagets för samma tillverkning och försäljning havda kostnader.

6 §.

Vid försäljning av socker är bolaget skyldigt att följa samma grundsatser som hittills i detta hänseende av bolaget tillämpats för försäljning till leveransdagens pris.

Bolaget skall driva sin verksamhet på ett lojalt sätt och så att icke annans intresse obehörigen skadas.

7 §.

Bolagets verksamhet i vad den beröres av detta kontrakt står under tillsyn av en utav Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (*statens sockernämnd*).

Nämnden äger att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande.

8 §.

I frågor rörande tillämpningen av bestämmelserna i 5 § detta kontrakt rörande bolagets redovisningsskyldighet för sina inkomster ävensom statens åtagande att svara för täckning av bolagets kostnader äger nämnden före-

träda staten. Uppstår i sådan fråga meningsskiljaktighet mellan nämnden och bolaget skall nämnden, därest bolaget det begär, underställa frågan Kungl. Maj:t. Innan Kungl. Maj:t fattar ståndpunkt i sålunda uppkommen tvistefråga, åligger det Kungl. Maj:t att inhämta utlåtande i frågan hos en särskild delegation, bestående av tekniskt och ekonomiskt erfarna, opartiska och sakkunniga personer, utsedda på sätt i lagen om skiljemän sägs.

Rörande nämndens verksamhet i övrigt meddelar Kungl. Maj:t närmare föreskrifter.

9 §.

Vad i detta kontrakt stadgas innebär ej inskränkning i de befogenheter, som enligt lag och författning må tillkomma Kungl. Maj:t i avseende å bolaget och dess verksamhet.

10 §.

Detta kontrakt träder i kraft från och med tidpunkten för dess undertecknande samt gäller till och med den 31 juli 1941. Bestämmelserna i det enligt godkännande av 1938 års riksdag mellan staten och bolaget ingångna kontraktet skola, i den mån de strida mot nu förevarande kontrakt, anses upphävd genom sistnämnda kontrakt.»

I brev till generaltullstyrelsen den 19 april 1940 angående åtgärder till sockerbetsodlingens uppehållande (Sv. förf.-saml. nr 277) har Kungl. Maj:t tillkännagivit, att för tiden från och med den 1 oktober 1940 till och med dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes, dock senast den 31 januari 1942 rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skall tillkomma annan än staten eller den åt vilken Kungl. Maj:t överlåter sådan rätt.

Vissa bestämmelser rörande betarbetarlöner för år 1940.

Enligt den förbindelse (jfr Sv. förf.-saml. nr 277/1940), som jämlikt förenämnda kontrakts 3 § skall avfordras betodlare, åligger det sådan odlare dels att vid användning under 1940 av lejd arbetskraft för sockerbetors skötsel eller upptagning, där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete är tillämpligt eller betarbetaren eljest av betodlaren erhåller ersättning enligt de i kollektivavtalet stadgade bestämmelser, betala vissa i förbindelsen angivna arbetslöner, dels ock att till täckande av kostnader, som sockernämnden har att bestrida, under 1940 till nämnden erlægga en avgift av — enligt Kungl. Maj:ts bestämmande — intill 3 kronor för varje uppmätt hektar av odlarens sockerbetsodling respektive år. Nyssnämnda arbetslöner ha i förbindelsen bestämts sålunda, att för sommarskötseln skall, därest den omfattar fyra arbetsmoment (hackning, gallring och ytterligare två hackningar), betalas ett ackord av minst 80 kronor 64 öre per tunnland, samt att för upptagningen skall betalas ett ackord av minst 74 kronor 40 öre per tunnland. För

upptagning som verkställes senare under året än den 9 november utgår ett tillägg av 8 kronor per tunnland. Härutöver skall för upptagningen betalas ett kvantitetstillägg av 6 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 280 deciton betor per hektar. Helackordet skall alltså vara minst 155 kronor 4 öre per tunnland jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Bortfaller den första hackningen, skall ackordet minskas med 3 kronor 84 öre per tunnland. Bortfaller den sista hackningen, minskas samma ackord med 11 kronor 52 öre.

Beräffande vissa betodlare gälla andra bestämmelser. Sålunda skall för betodlare å Gotland och för de betodlare, som teckna betodlingskontrakt med Mörbylånga råsockerfabrik, ackordet utgöra för sommarskötseln minst 75 kronor respektive 79 kronor per tunnland och för upptagningen 68 kronor respektive 64 kronor per tunnland. Härutöver skall för upptagningen i båda fallen betalas ett kvantitetstillägg av 4 öre per 400 sträckfamnar för varje 1,000-tal kilogram per hektar (cirka 500 kilogram per tunnland), varmed skörden å egendomen överstiger 250 deciton betor per hektar. Helackordet för dessa betodlare skall alltså i båda fallen vara minst 143 kronor jämte kvantitetstillägg i förekommande fall. Avdragen för icke fullgjord första hackning skall i dessa fall vara 4 kronor och för icke fullgjord sista hackning 11 kronor, allt per tunnland. Avdragen för bortfallna arbetsmoment äro samma som för övriga betodlare.

För samtliga betodlare gäller, att kvantitetstillägg skall utbetalas senast två veckor efter kampanjens slut vid vederbörande fabrik. Om arbetare genom styrkt sjukdom eller annan mellankommande orsak är förhindrad slutföra åtaget arbete om minst 3,200 sträckfamnar och för detsamma slutförande ställer annan arbetare i sitt ställe, skall kvantitetstillägg utgå till respektive arbetare i proportion till utfört arbete. Betodlare skall, sedan leveransen av sockerbetor för året avslutats, för betarbetare som så påfordrar förete skriftlig, av Svenska sockerfabriksaktiebolaget tillhandahållen uppgift å sin medelskörd av sockerbetor under året.

Bestämmelser om skyldighet för sockerindustrien att avfordra betodlarna sådan förbindelse, varom nyss nämnts, infördes första gången 1934. Under tiden 1934—1940 gällde även ett åtagande för sockerindustrien att bestrida 50 procent av kostnaderna för statens sockernämnd. Från och med budgetåret 1940/41 bekostas sockernämndens verksamhet helt av statsmedel. För ändamålet har riksdagen under elfte huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 100,000 kronor. Stadgandet om skyldighet för betodlarna att tillämpa vissa lägsta betarbetarlöner tillkom för att hindra underbetalning samtidigt med att betodlarna genom det statliga ingripandet erhöilo viss prisgaranti. De betarbetarna i förbindelsen tillförsäkrade lönerna ha årligen undergått vissa förhöjningar, svarande mot bestämmelserna i gällande kollektivavtal.

Uppgifter om löneförhållandena inom sockerbetsodlingen 1941.

Rörande sommarskötsel och upptagning av sockerbetor m. m. under 1941 gäller ett i februari 1941 mellan å ena sidan Svenska lantarbetsgivareföreningen och Skånes lantarbetsgivareförening samt å andra sidan Svenska lantarbetareförbundet och dess skånedistrikt ingånget kollektivavtal. Enligt detta skall i huvudsak tillämpas följande. De för 1940 gällande, skiljaktiga villkoren angivas inom parentes.

För sommarskötseln är bestämt ett grundpris av 22 (19) öre för första hackningen, 65 (57) öre för gallringen, 36 (32) öre för hackningen närmast efter gallringen och 20 (18) öre för varje av arbetsgivaren påfordrad annan hackning, allt per 100 sträckfamnar, dock att, därest ingen hackning sker före gallringen, priset för den senare höjes till 82 (70) öre per 100 sträckfamnar. För 1941 års sockerbetskampanj garanteras arbetarna utförande av minst tre arbetsmoment vid sommarskötseln av sockerbetor. Därest allenast gallring utan föregående hackning och hackning närmast efter gallring förekomma, räknas det förra arbetsmomentet som två och betalas med 85 öre per 100 sträckfamnar. Vid sista hackningen förekommande stocklöpare avhuggas utan särskild ersättning. Tillägg till eller avdrag från grundpriset skall göras med hänsyn till det plantantal, som gallringsarbetet givit till resultat. Sålunda utgår tillägg, som ökar med 1 krona för varje tusental plantor utöver 38,000 plantor per 6,400 sträckfamnar upp till ett antal av 46,000 plantor men över detta antal återigen minskar med 1 krona per 1,000 plantor. Avdrag sker för plantantal understigande 38,000 med 1 krona för vardera av de tre första tusentalen plantor och därefter med 2 kronor för tusental, allt per 6,400 sträckfamnar. — För upptagning av sockerbetor utgår ersättning per 400 sträckfamnar med 5 kronor 20 öre (4: 40) för arbete verkställt före den 1 november och 5 kronor 80 öre (4: 90) för tiden därefter, varvid dock totalersättningen för fullgjort arbete alltid skall utgöra minst 5 kronor 50 öre (4: 65) per 400 sträckfamnar. För sockerbetsupptagning efter den 10 november utgår ett extra tillägg av 50 öre per 400 sträckfamnar.

Till arbetare, som utfört åtaget arbete med upptagningen av sockerbetor å överenskommen areal, dock minst 3,200 sträckfamnar, eller — där uppgörelse om viss areal ej föreligger — upptagit minst samma areal, utgår för verkställt upptagningsarbete s. k. kvantitetstillägg med 6 öre per 400 sträckfamnar för varje fullt 1,000-tal kilogram per hektar, varmed skörden å egendomen överstiger 28,000 kilogram betor per hektar. Därest arbetare genom styrkt sjukdom eller annat laga förfall är förhindrad fullgöra åtaget arbete (sålunda minst 3,400 sträckfamnar) skall kvantitetstillägget utgå i proportion till utfört arbete. För den areal, där plantantalet enligt gårdens före upptagningen verkställda uppmätning överstiger 46,000 per 6,400 sträckfamnar, skall upptagare — därest arbetsgivare påfordrat större plantantal än det nämnda — vara berättigad till en extra ersättning av 50 öre

per 400 sträckfamnar. Kvinnliga arbetare, som å egendomen utföra annat fortlöpande arbete, ha rätt till eventuellt kvantitetstillägg oavsett omfånget av upptagningsarbetet. Om den s. k. »smutsprocentens» inverkan på kvantitetstillägget gälla särskilda bestämmelser.

I avtalet angivna 6,400 sträckfamnar motsvara i fråga om sommarskötseln vid ett radavstånd mellan plantorna av 45 centimeter ett tunnland. Sistnämnda ytenhet motsvarar, då fråga är om upptagningen, 16 enheter (rutor) om 400 sträckfamnar. Med utgångspunkt härifrån ernås vid tillämpning av kollektivavtalets ackordspriser i medeltal följande arbetsförtjänster. Sommarskötseln av sockerbetor omfattande 4 arbetsmoment giver en förtjänst av 91 kronor 52 öre per tunnland. Då ersättningen för upptagningen av sockerbetor vid ett medeltal av 5 kronor 50 öre per ruta uppgår till 88 kronor per tunnland, utgör hela förtjänsten på sommarskötsel och upptagning 179 kronor 52 öre per tunnland.

Sockerbetsodlingen och sockertillverkningen 1932—1940.

Såsom förut nämnts ha statsmakterna för odlingsåren 1932—1934 lämnat sockerbetsodlingen särskilt stöd i den form, att den inhemska sockerindustrien tillerkänts ensamrätt i fråga om införsel av socker mot skyldighet att vid inköp av sockerbetor och försäljning av socker tillämpa vissa angivna priser och bestämmelser.

Vad särskilt angår *betpriset* har under tiden 1932—1939 enligt överenskommelse mellan sockerbolaget och betodlarna i huvudsak gällt den regel, att till grund för beräkning av betpriset för visst år skulle läggas medelpriset å 1 kilogram krossad melis (K 5) enligt Svenska sockerfabriksaktiebolagets priskurant vid försäljning till engrossister under tiden den 1 mars det år, betorna odlats, till den 28 februari nästföljande år, sedan därifrån dragits den i noteringen ingående engrosrabatten, utgörande 4 procent av bruttopriset. Det sålunda framräknade effektiva krossmelispriset skulle utgöra grundtalet för betprisberäkningen. För 100 kilogram sockerbetor med 16 procent sockerhalt skulle priset utgöra 7 gånger nämnda grundtal (grundpriset). För varje $\frac{1}{10}$ procent ökning eller minskning i medelsockerhalten skulle betpriset röna ett tillägg eller avdrag med $\frac{1}{160}$ av grundpriset. Till följd av statsmakternas åtgärder hade för 1932—1939 års betodling denna regel om betprisets fastställande kompletterats med ett stadgande av innebörd, att odlaren — oberoende av sockerprisets eventuella växlingar — garanterades ett visst lägsta pris för betorna, under förutsättning att han avlämnade sådan förbindelse rörande betarbetarlöner, som förut omnämnts. Ifrågavarande minimipris, som för 1932 års odling sattes till 2 kronor 30 öre för 100 kilogram betor med 16 procent sockerhalt, undergick senare höjning och utgjorde för 1938 och 1939 års odling 2 kronor 70 öre. För 1940 års odling tillämpades en ny beräkningsgrund av innebörd att priset på sockerbetor skulle bestämmas med hänsyn till variationerna i medelhektarskörden. Bestämmelserna här-

om framgå av 2 § i gällande avtal mellan svenska staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Rörande betareal, betskörd och betpris m. m. under den tid, införselmonopol å socker varit gällande, torde följande uppgifter få meddelas.

Kampanjår	Betareal för hela riket	Skörderesultat			Betpris, öre per deciton			
		Betskörd, inköpt vikt		Sockershalt %	Grundpris för 16 % betor	Tillägg för sockershalt	Extra tillägg	Tillhoppa
		Hela riket ton	Deciton per hektar					
1932/33	40,681	1,549,398	380	16.95	230.00	13.66	—	243.66
1933/34	50,574	1,839,914	364	18.16	225.00	30.88	—	255.88
1934/35	50,572	1,861,939	368	16.39	225.00	5.48	—	230.48
1935/36	50,640	1,865,930	369	17.52	225.00	21.88	4.00	250.88
1936/37	51,368	1,799,565	350	18.19	225.00	30.80	12.00	267.80
1937/38	55,241	2,076,740	376	18.11	255.00	33.00	—	288.63
1938/39	50,760	1,834,081	361	17.58	270.00	26.66	—	296.66
1939/40	50,750	1,902,212	375	13.69	270.00	28.52	—	298.52
1940/41	54,439	1,859,635	341	17.82	310.00	35.26	—	345.26

Antalet betodlare utgjorde 1936 26,989, 1937 28,132, 1938 27,555, 1939 27,387 och 1940 27,096.

Tillverkningen i riket av råsocker och raffinad har under de senaste åren uppgått till de myckenheter, som redovisas i följande tablå.

Kampanjår	Tillverkat råsocker, ton	Tillverkat raffinad, ton
1932/33.....	233,593	228,398
1933/34.....	304,310	250,738
1934/35.....	270,063	251,488
1935/36.....	293,053	262,659
1936/37.....	298,278	258,093
1937/38.....	345,428	292,127
1938/39.....	292,359	272,764
1939/40.....	307,500	300,263

Vissa uppgifter om försäljningen av socker inom riket m. m.

Under tiden 1932—1939 gällde i avseende å sockerindustriens prissättning å socker i huvudsak följande bestämmelser. Sockerbolagets priskurantpris å krossmelis (K 5) skulle vara normerande för priskurantpriserna å övriga sockersorter på så sätt, att en ökning eller minskning av priset å K 5 åtföljdes av samma ökning eller minskning av priserna å övriga sockersorter. Priset å K 5 bestämdes enligt samma grunder som dithills efter världsmarknaden, varvid dock skulle gälla, att lägre pris för sagda sockersort ej behövde till-

lämpas än ett visst bestämt pris, vilket på sätt framgår av följande tablå varierat under de olika monopolåren.

Monopolåret	Fastställda minimipriset å K 5
$\frac{1}{3}$ 1932— $\frac{28}{2}$ 1933.....	31 öre per kg
$\frac{1}{3}$ 1933— $\frac{28}{2}$ 1934.....	{ 31 öre per kg för tiden $\frac{1}{3}$ — $\frac{31}{6}$ 1933 30 öre per kg därefter
$\frac{1}{3}$ 1934— $\frac{28}{3}$ 1935.....	
$\frac{1}{3}$ 1935— $\frac{29}{2}$ 1936.....	30 öre per kg
$\frac{1}{3}$ 1936— $\frac{28}{2}$ 1937.....	{ 31 öre per kg för tiden $\frac{1}{3}$ — $\frac{20}{11}$ 1936 30 öre per kg därefter
$\frac{1}{3}$ 1937— $\frac{28}{2}$ 1938.....	
$\frac{1}{3}$ 1938— $\frac{26}{2}$ 1940.....	32 öre per kg

Med hänsyn till läget utomlands kunde detta system ej tillämpas på sockerproduktionen under monopolåret 1940/41. På sätt framgår av det tidigare nämnda avtalet mellan svenska staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget har under denna tid ett sådant system tillämpats, att staten garanterat bolaget täckning för samtliga med sockertillverkningen förbundna kostnader — viss förräntning av bolagets eget kapital däri inräknad — mot det att bolaget har varit redovisningsskyldigt för sina på grund av sockertillverkningen erhållna biprodukter (4 § i avtalet). Det har förutsatts (prop. nr 189/L 1940), att priserna skola av Kungl. Maj:t så avvägas, att den staten åvilande garantien principiellt och i stort sett infrias genom bolagets sockerförsäljningar.

Rörande de under monoptiden faktiskt tillämpade priserna å socker av de viktigaste märkena må anföras följande uppgifter.

Tidsperiod	Priskurantpriserna i öre per kg enligt sockerbolagets noteringar		
	Krossmelis	Bitsocker	Toppsocker
$\frac{28}{2}$ 1932— $\frac{28}{8}$ 1932.....	31	37	38
$\frac{29}{8}$ 1932— $\frac{13}{9}$ 1932.....	32	38	39
$\frac{14}{9}$ 1932— $\frac{31}{5}$ 1933.....	31	37	38
$\frac{1}{6}$ 1933— $\frac{7}{6}$ 1933.....	30	36	37
$\frac{8}{6}$ 1933— $\frac{8}{9}$ 1933.....	31	37	38
$\frac{9}{9}$ 1933— $\frac{19}{9}$ 1933.....	32	38	39
$\frac{20}{9}$ 1933— $\frac{22}{11}$ 1933.....	31	37	38
$\frac{23}{11}$ 1933— $\frac{22}{1}$ 1934.....	30	36	37
$\frac{23}{1}$ 1934— $\frac{6}{3}$ 1934.....	31	37	38
$\frac{7}{3}$ 1934— $\frac{26}{2}$ 1936.....	30	36	37
$\frac{1}{3}$ 1936— $\frac{19}{11}$ 1936.....	31	37	38
$\frac{20}{11}$ 1936— $\frac{27}{1}$ 1937.....	30	36	37
$\frac{28}{1}$ 1937— $\frac{21}{4}$ 1939.....	32	38	39
$\frac{22}{4}$ 1939— $\frac{3}{5}$ 1939.....	33	39	40
$\frac{4}{5}$ 1939— $\frac{23}{7}$ 1939.....	34	40	41
$\frac{24}{7}$ 1939— $\frac{30}{7}$ 1939.....	33	39	40
$\frac{81}{7}$ 1939— $\frac{6}{12}$ 1939.....	32	38	39
$\frac{7}{12}$ 1939— $\frac{31}{3}$ 1940.....	34	40	41
$\frac{1}{4}$ 1940— $\frac{26}{2}$ 1941.....	38	44	45
$\frac{1}{8}$ 1941—.....	41	47	48

sockerbolagets försäljningar av raffinerat socker ha under senaste räkenskapsåren, ett vart omfattande tiden från och med 1 augusti ena året till och med 31 juli nästa år, uppgått till följande myckenheter:

1935/36.....	273,835 ton
1936/37.....	270,106 »
1937/38.....	271,812 »
1938/39.....	293,221 »
1939/40.....	326,387 »

Den sammanlagda förbrukningen i Sverige av socker kan uppskattas till normalt ungefär 270,000 ton per år. Den för året 1938/39 nyss angivna stegrade siffran innebär en ökad expedition av drygt 20,000 ton, till stor del försakad av vissa av kristidsomständigheter föranledda lagringsköp. Dylika förekommo i än större omfattning under hösten 1939, i det sockerbolagets försäljningar av socker under femmånadersperioden augusti—december 1939 med icke mindre än cirka 40,000 ton överstego den för samma månader normala försäljningen. Lagringsköpen fortforo in på året 1940, till dess ransonering infördes den 10 april nämnda år. Sedan den 3 november 1940 ingår även sirap i ransoneringen. Vid ransoneringen har man utgått ifrån en beräknad råsockerförarbetning av omkring 265,000 ton per år.

1941 års sockerkommission.

I samband med förhandlingarna angående 1941 års sockerproduktion tillsatte Kungl. Maj:t den 7 februari 1941 en särskild kommission för frågans behandling. Till medlemmar i kommissionen utsågos landshövdingen Carl Mannerfelt, tillika ordförande, dåvarande t. f. generaldirektören Axel Gjöres, statssekreteraren Nils Malmfors, direktören Hjalmar Carlborn och direktören Hjalmar Degerstedt. Kommissionen har enligt medgivande av chefen för jordbruksdepartementet anlitat biträde av agronomen Nils M. Heiden-dahl såsom sekreterare, auktoriserade revisorn A. Ljunggren vid behandlingen av vissa sockerbolaget berörande frågor samt professor Åke Åkerman, Svalöv, och agronomen Nilsson, Svalöv, beträffande utredningar om produktionskostnaderna vid betodlingen.

I skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet har kommissionen an- fört följande rörande kommissionens verksamhet.

Kommissionen har under senare hälften av februari och under mars 1941 bedrivit upprepade och ingående förhandlingar med dels representanter för Svenska sockerfabriksaktiebolaget och dels styrelsen för Sveriges betodlars centralförening. Rörande förhandlingarna får kommissionen härmed fram- lägga följande sammanfattande redogörelse beträffande den del av för- handlingsarbetet, som avser *betodlingsvillkoren*.

Vid förhandlingarna om villkoren för sockerbetsodlingen 1941 har givetvis frågan om betpriset varit det centrala och viktigaste spörsmålet.

Betodlarnas representanter ha vid förhandlingarna inför kommissionen yrkat på ett väsentligt höjt betpris, under åberopande av ej blott fördyrade

produktionskostnader och befarad ytterligare framtida prisstegring utan även omständigheter, som hänföra sig till fjolårets odlings- och prisförhållanden. Medan det för 1940 års betodling faktiskt utgående priset för deciton betor med 16 procent sockerhalt utgjorde 3 kronor 10 öre (motsvarande pris 1939 var 2 kronor 70 öre), ha odlarnas representanter krävt, att sagda pris skulle för 1941 års odling höjas till 5 kronor 25 öre. De ha därvid hänfört sig till vissa av dem gjorda beräkningar rörande de antagliga kostnaderna för årets betodling. En av dem företedd kalkyl över de för 1941 beräknade produktionskostnaderna per hektar, vari intagits olika förekommande kostnadsposter jämte belopp för förräntning av fastighets-, inventarie- och rörelsekapitalet vid betodlingen, slutar på ett belopp av 1,546 kronor per hektar, sedan inkomsten för odlarna å blast och betmassa avdragits. Med en av odlarna uppskattad genomsnittlig hektarskörd av 352 deciton motsvara de sålunda framkalkylerade produktionskostnaderna, inklusive förräntningsanspråk, ett belopp av 4 kronor 39 öre per deciton betor. Odlarna ha emellertid härtill velat lägga dels 42 öre för särskilda kostnader för anskaffande av gengasaggregat och merkostnader för gengasbränsle, dels 50 öre såsom riskmarginal, varigenom de komma upp i en totalkostnad för deciton av 5 kronor 31 öre. Detta belopp har avrundats till 5 kronor 25 öre, vilket är det pris, som odlarnas representanter under förhandlingarnas första skede krävde för ett deciton betor med 16 procent sockerhalt, vartill skulle komma tillägg enligt hittills gällande grunder för högre sockerhalt. I avseende å detaljer i odlarnas till grund för sagda priskrav gjorda beräkningar torde här få anföras följande.

I produktionskostnads-kalkylen per hektar ha odlarna i förhållande till motsvarande kalkyl för fjolåret uppräknat de olika kostnadsposterna till de prisbelopp, som de anse bliva rådande under 1941 års odling. Sålunda ha de, bland annat, på grund av stegrade hästpris och fördyrade foderkostnader avsevärt höjt kostnaden för dragarbetet, varjämte även ackordslönerna och andra arbetslöner uppräknats, stegrade utgifter upptagits för konstgödsel och naturlig gödsel, frakter, inventarier m. fl. poster; därjämte har även räknats med höjda jordvärden och ökad ersättning för driftsledningen m. m.

Det särskilda tillägget beträffande gengaskostnader bygger på antagandet, att de jordbrukare, som odla sockerbetor, i gemen använda sina traktorer till två tredjedelar på sockerbetsjorden samt att det med dylik användning under 1941 skulle finnas en gengastraktor på varje fulla 6 hektar betjord. Med utgångspunkt härifrån och beräkning att ett gengasaggregat kostade 2,100 kronor och borde avskrivas på två år, ha odlarna beräknat ett särskilt belopp av 116 kronor per hektar såsom kostnad 1941 för anskaffande av gengasaggregat till traktorer, vilket skulle motsvara 33 öre per deciton betor. Härtill ha de lagt 9 öre per deciton för fördyrat traktorbränsle, varigenom förenämnda belopp av 42 öre per deciton betor i merkostnad för gengas framkommit.

Den till 50 öre per deciton sockerbetor av odlarna upptagna särskilda riskmarginalen ha de motiverat dels såsom en komensation för ogynnsamma omständigheter vid 1940 års betodling och dels såsom en säkerhetsmarginal mot befarad ytterligare kostnadsstegring och andra eventuellt tillstötande förevarande förhållanden under årets kommande odling. I avseende å de ogynnsamma förhållandena under 1940 års odling har från odlarrepresentanternas sida framhållits, att betorna på grund av ovanligt rikt utbildat system av rottrådar och dålig väderlek voro osedvanligt svåra att upptaga hösten 1940, varjämte svårigheterna att erhålla tillräcklig och van arbeidskraft mångenstädes väsentligt fördyrade upptagningen genom att ackordet

härför steg från det avtalade, kronor 4:65 per ruta (= $\frac{1}{16}$ tunnland) upp till 6 kronor och mera. Ytterligare ha odlarna framhållit fjolårets höga smutshalt i betorna med därav fördyrade transportkostnader, bristen å motorbränsle och andra transportsvårigheter samt prisstegringen å vagnar, järnvaror m. fl. förnödenheter. Till stöd för kravet på kompensering för förra årets odlingsförhållanden ha odlarna även velat åberopa ett uttalande från statens sida vid 1940 års förhandlingar, att därest väsentligt ändrade förhållanden skulle inträda, Kungl. Maj:t skulle kunna träffa överenskommelse med vederbörande parter om därav motiverade jämkningar i vad som eljest avtalats (se sid. 24 i propositionen nr 189/1940). — Beträffande den del av riskmarginalen, som hänförde sig till eventuellt tillstötande försvarande omständigheter vid årets odling, ha odlarna framhållit, att produktionskostnadskalkylen byggde på en enligt deras mening hög hektarskördesiffra och att risk föreläge att denna med hänsyn till ogynnsamma såringsförhållanden m. m. kunde minskas, att många odlare dreve sin betodling under mindre gynnsamma betingelser än de genomsnittliga, samt att man i dessa tider ej kunde undgå att räkna med risken av fortsatt prisuppgång och fördyring i odlings produktionskostnader, något som särskilt borde beaktas vid en odling, där produktpriset fastställdes på våren och skörden ägde rum först kommande höst.

Tilläggas må, att odlarna ej önskade ett bibehållande av förra årets bestämmelse om sockerbetsprisets sättande i relation till den genomsnittliga hektarskörden, bland annat av det skälet, att skördeutfallet växlade för skilda trakter, och det av praktiska skäl ej läte sig göra att införa olika pris-skalor för skilda fabriksdistrikt och odlingsområden. Odlarnas representanter ha alltså för 1941 års betodling önskat ett enhetligt betpris.

I avseende å betarealen ha odlarna framhållit, att en areal av över 50,000 hektar skulle leda till stora svårigheter vid anskaffandet av kunnig och tillräcklig arbetskraft för betornas sommarskötsel och upptagning, varför de uttalat sig för att arealen 1941 ej borde överstiga nämnda tal och helst stanna vid ungefär 45,000 hektar, dock vore det givetvis de enskilda odlarnas sak att avgöra, vilken areal var och en önskade att teckna. Beträffande den s. k. betavgiften ha odlarna ansett, att den kunde behållas vid 3 kronor per hektar. De ha vidare, sedan kollektivavtal nu träffats om ackorden vid betornas skötsel och upptagning, förklarat sig villiga att liksom hittills såsom villkor för erhållande av ett visst betpris avlämna förbindelse att vid användandet av lejd arbetskraft ej betala denna med lägre belopp än som bestämts i avtalet.

Mot det av betodlarna framförda kravet på ett betpris för 1941 års odling av nyss angiven höjd har från *sockerkommissionens sida* vid förhandlingarna rests bestämda invändningar. Kommissionen har för odlarnas representanter betonat, att det vore uteslutet att tänka sig ett betpris upp i det läge, som odlarna angivit. De hade ju ifrågasatt en höjning på en gång med ungefär 70 procent, och för den allmänna prisbildningen, penningpolitiken och näringslivet skulle en dylik åtgärd kunna få allvarliga konsekvenser och öka riskerna för inflation.

Kommissionen har ur allmänna synpunkter sökt för odlarnas förhandlingsombud belysa vådan av en inflatorisk utveckling — icke minst olägenheterna därav för jordbruket i gemen — samt erinrat om de allvarliga ansträngningar, som både staten och enskilda samt jämväl de stora löntagargrupperna gjort i syfte att tillbakahålla tendenserna till pris- och löneuppgång. Den av odlarna ifrågasatta höjningen av betpriset — utgörande 2 kronor 15 öre per deciton sextonprocentiga betor och ungefär 2 kronor 37 öre per deciton betor av medelsockerhalt — skulle icke blott fördyra ett års

sockerproduktion med omkring 42 miljoner kronor, motsvarande inemot 16 öre i kilogrampriset å socker — utan även få följdverkningar i avseende å prissättningen å andra jordbruksprodukter och prissättningen i allmänhet.

Kommissionen har vidare funnit, att, om man närmare granskade odlarnas kostnadsberäkningar, dessa i åtskilliga hänseenden ej kunde godtagas. Detta gällde ej blott den egentliga kalkylen över de beräknade produktionskostnaderna per hektar utan även odlarnas sätt att till produktionskostnaderna göra särskilda tillägg. Beträffande det sistnämnda har kommissionens kritik inriktats framför allt på följande punkter.

Odlarna ha krävt, att den slutliga högsta kostnadssumma, vartill de vid sina beräkningar kommit, skall täckas av ett motsvarande pris för betor med 16 procent sockerhalt. Då emellertid den normala genomsnittliga sockerhalten ligger avsevärt högre — den är 17.6 procent — och då betpriset enligt sedvanliga kontraktsregler stiger i direkt proportion med sockerhaltens ökning, innebär detta, att den genomsnittliga inkomsten å betorna baseras på ett pris, som ligger ungefär 10 procent över det pris, som fastställts för sextonprocentiga betor. Odlarnas representanter ha förklarar, att tilläggsbeloppet för högre sockerhalt än 16 procent borde få av odlarna åtnjutas, utöver kostnaderna och ränteanspråken, såsom företagarvinst eller extra säkerhetsmarginal, medan från kommissionens sida betonats, att dylikt beräkningsätt aldrig tillförne vid statens stöd åt betodlingen godtagits och att det ej heller nu kunde anses hava rimligt fog för sig. Prissättningen å sockerbetor bör enligt kommissionens bestämt hävdade mening alltså sättas så, att priset å sextonprocentiga betor, ökat med det påräkneliga tillägget för högre sockerhalt (eller cirka 10 procents ökning), kommer att täcka och sanmanfalla med det produktionskostnadsbelopp, som slutligt granskade kalkyler uppvisar.

Vidare har kommissionen vid förhandlingarna vänt sig mot odlarnas krav att i betpriset — utöver produktionskostnaderna — inlägga de särskilt angivna beloppen för dels merkostnader genom gengasdrift vid traktorer och dels en riskmarginal av 50 öre per deciton. Beträffande övergång till gengasdrift vid traktorer för jordens brukning vid sockerbetsodling är det givet, att dylik förekommer vid en del hithörande jordbruk och därvid medför vissa kostnadsstegringar. Men att såsom odlarna gjort beräkna ett belopp för odlingen i gemen av 42 öre per deciton betor eller för en total betodling av normalstorlek cirka 7.5 miljoner kronor, är uppenbart att gå alldeles för långt. Härjämte är att märka, att i själva kalkylen såsom dragarbete upptagits allt det arbete av dylik art, som erfordras för betodlingen. Kommissionen har förty vid förhandlingarna ej kunnat godkänna den av odlarna pålagda särskilda posten för gengasdriftskostnader. Detsamma gäller det särskilda riskmarginalsbeloppet av 50 öre, därvid kommissionen hävdar, att beträffande fjolårets förhållanden betpriset utgått enligt överenskomna och på sin tid av odlarna godkända grunder, att de tillstötande svårigheterna näppeligen varit mera kännbara för betodlingen, som ju för 1940 dock på det hela taget lämnat en god avkastning, än för flertalet andra grödor, där mångenstädes verklig missväxt förekommit, att odlarna icke någon gång under året 1940 och medan betkampanjen pågick hos statsmakterna ifrågasatt tillämpning av den förberörda å sid. 24 i propositionen nr 189/1940 intagna klausulen om »väsentligt ändrade förhållanden», samt att — såvitt kommissionen kan tolka sist åberopade klausul — denna närmast tog sikte på verkligt avsevärda rubbningar av ungefär samma art som force majeure. Kommissionen har även vänt sig mot odlarnas fordran att i betpriset — utöver kalkylbeloppet — inlägga ett särskilt belopp till täckande av befarade framtida extra svårigheter.

I avseende å själva produktionskostnadskalkylen har kommissionen med anlåtande av expertis på området och erfarenheter från skånsk jordbruksbokföring verkställt detaljgranskning av odlarnas beräkningar och därvid funnit, att vissa poster av odlarna upptagits väl högt. Den av kommissionen sålunda omräknade och granskade kalkylen rörande de antagliga produktionskostnaderna för 1941 års sockerbetsodling har givit till resultat, att ifrågavarande kostnader, däri inräknat skäliga ränteanspråk å jordbruks- och rörelsekapitalet, efter avdrag av värdet för odlarna av blast- och betmassa, kunna uppskattas till 1,434 kronor per hektar, vilket är ungefär 111 kronor mindre än vad odlarnas grundkalkyl utvisar. Då kommissionen — liksom odlarna — utgått från en hektarskörd av 352 deciton, leder kommissionens kalkyl till en produktionskostnad 1941 för deciton betor (förräntningsanspråk tillgodosedda) av 4 kronor 7 öre. Detta belopp uppnås för sockerbetor med 17.6 procent sockerhalt, om grundpriset för sextonprocentiga betor sättes till 3 kronor 70 öre, ty då blir tillägget för den högre sockerhalten 37 öre, allt per deciton.

Vid de fortsatta förhandlingarna, som förts mellan kommissionen och styrelsen för Sveriges betodlars centralförening, ha *betodlarerepresentanterna* i två omgångar sänkt sina krav beträffande betprisets höjd. — Sålunda ha odlarna — sedan de fått del av kommissionens synpunkter och kritik av odlarnas kalkyler — i så måtto jämkat sina beräkningar, att de dels sänkt produktionskostnadskalkylens summa, 1,546 kronor per hektar, till 1,518 kronor, vilket nedbringar själva produktionskostnadspriset från det av odlarna först angivna kronor 4:39 till kronor 4:31, dels även medgivit att, enär ej alla odlarna beräknas använda gengastraktorer, det av dem först angivna särskilda tillägget härför eller 42 öre må sänkas till hälften eller till 21 öre per deciton. Till följd av dessa jämkningar voro odlarna villiga att sänka sitt bud från 5 kronor 25 öre till 5 kronor per deciton. — Sedan kommissionen med styrka hävdade, att jämväl detta pris vore alldeles för högt och att kommissionens erinringar alltjämt kvarstode, ha betodlarnas representanter vid förhandlingarna slutligen ytterligare något slagit ner sina krav. De ha därvid medgivit följande. Därest betodlarna på ena eller andra sättet (såsom genom ett särskilt tillägg till fjolårets pris eller ock genom ett inläggande i årets pris) erhöle i kompensation för förra årets ogynnsamma förhållanden ett särskilt belopp av 25 öre per deciton sextonprocentiga betor samt därest den förut åberopade klausulen om »väsentligt ändrade förhållanden» bleve giltig även för 1941 års odling, så skulle de kunna avstå från meranämnda riskmarginal, vilket alltså kan så uttryckas, att odlarna till sist vid förhandlingarna sänkt sitt priskrav till 4 kronor 75 öre per deciton betor.

Ehuru kommissionen alltjämt fann odlarnas krav för höga, ansåg kommissionen sig böra i denna situation och då tiden begynte bliva framskriden att underställa betodlarföreningen ett formligt bud i betprisfrågan. Såsom nyss framhållits skulle ett pris för betor med 16 procent sockerhalt av 3 kronor 70 öre per deciton medföra täckning av de av kommissionen framräknade produktionskostnaderna, vadan sagda pris närmast skulle kunna ifrågakomma. Då det emellertid ur folkhushållets synpunkt under rådande läge måste vara angeläget att ernå en rätt betydande betodling, då vidare kostnaderna vid en mera utsträckt odling, på grund av arbetsmarknadsförhållanden, möjligen bleve något högre än vid en reducerad odling, då kalkyler givetvis alltid innehålla ovissa moment och ej kunna vara annat än försök till genomsnittsberäkningar, samt då kommissionen slutligen — i syfte att om möjligt få till stånd en godvillig uppgörelse med betodlareorganisationen — i göriligaste mån ville söka beakta vad från betodlarnas sida fram-

förts beträffande fjolårets omständigheter, merkostnader för gengas och risker för ytterligare prisuppgång i kostnadsposter under året, så ansåg sig kommissionen kunna såsom ett yttersta bud höja nyssnämnda belopp till 4 kronor per deciton betor med sexton procent sockerhalt för det fall, att odlarna tecknade minst 85 procent av förra årets sockerbetsareal.

Betodlarrepresentanterna åtog sig att framlägga kommissionens förslag för föreningsstämman med Sveriges betodlares centralförening, vilken med hänsyn till stadgeenlig kallelsetid kunde hållas först den 21 mars.

Sedan stämman behandlat ifrågavarande förslag, avläts till kommissionen den 21 mars 1941 följande telegrafiska meddelande: »Sveriges betodlares centralförenings föreningsstämma har i dag enhälligt beslutat avslå 1941 års sockerkommissions förslag av den 14 mars 1941 till huvudgrunder för 1941 års sockerbetsodling då såväl däri erbjudet pris som uppställt villkor om minst 85 procent teckning ansågos oantagbara.»

Då — såsom kommissionen betonat såväl i sitt skriftliga förslag till huvudgrunder för 1941 års betodling som även muntligen för odlarnas förhandlingsrepresentanter — de angivna betpriserna äro de högsta, som kommissionen i rådande läge ansett sig kunna förorda, samt då odlarna ej accepterat sagda pris, anser kommissionen sig icke kunna åtgöra något vidare i frågan.

*Departements-
chefen.*

Statsmakterna ha såsom framgår av vad förut anförts under senare år lämnat sockernäringen ett kraftigt stöd. I anslutning härtill har viss reglering av socker- och betpriserna ägt rum. Till grund för regleringsanordningarna ligger ett avtal mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget om att bolaget enligt vissa bestämmelser tillförsäkras ensamrätt till import av socker mot det att bolaget inbjuder till teckning av kontrakt angående sockerbetsodling i enlighet med av staten godkända grunder samt vidare att bolaget förbinder sig att ej låta någon betodlare ingå betodlingskontrakt till det av staten bestämda betpriset, med mindre odlaren avlämnar viss förbindelse angående betarbetarlönerna. En förutsättning för att denna uppgörelse mellan bolaget och staten skall kunna genomföras är att överenskommelse träffats med betodlarna om sockerbetspriset. Tidigare under åren har en dylik uppgörelse alltid kommit till stånd. Avsikten har varit att även under nästa konsumtionsår reglera sockerodlingen efter i huvudsak samma grunder som för närvarande. För att för år 1941 förbereda denna fråga tillsattes den 7 februari 1941 av Kungl. Maj:t en särskild kommission för att förhandla med parterna rörande 1941 års sockerbetsodling. Oaktat förhandlingar i saken sedan dess bedrivits, har uppgörelse hittills icke träffats och enligt vad kommissionen upplyst torde utsikter icke för närvarande förefinnas att få en överenskommelse till stånd om betpriset. Kommissionen har för betodlarnas representanter framlagt ett förslag, innebärande i huvudsak att odlare, som år 1941 tecknar en sockerareal av minst 85 procent av 1940 års areal, skall erhålla 4 kronor för deciton 16-procentiga betor med vanligt tillägg för högre sockerhalt och att för övriga odlare sagda grundpris skall bli 3 kronor 70 öre per deciton. I anslutning till förslaget meddelade kommissionen betodlarrepresentanterna att detta förslag innefattade kommissionens längst gående erbjudande och att, därest

detsamma ej godtoges, kommissionen icke kunde åtgöra något vidare i betodlingsfrågan för år 1941. Kommissionens förslag har förkastats av betodlarnas representanter, vilka såsom förut omnämnts begärt ett pris av 4 kronor 75 öre för deciton. Ytterligare förhandlingar ha ägt rum inför vissa av statsrådets ledamöter, varvid såsom ett sista förslag till betodlarna erbjudits följande villkor, nämligen antingen ett fixerat pris per 100 kilogram 16-procentiga betor av 4 kronor 10 öre eller ett garanterat pris av 4 kronor med möjlighet för en omprövning längre fram genom skiljedomsförfarande, huruvida ett högre pris kan anses motiverat med hänsyn till de förändringar som kunna inträda i de för prisets beräkning väsentliga faktorerna. Med hänsyn till den allmänna prispolitik som för närvarande bedrivs synes det av betodlarna begärda priset icke kunna godtagas.

För den händelse förhandlingarna rörande sockerbetspriset skulle slutgiltigt stranda, vilket synes vara att befara, skulle detta medföra mycket allvarliga konsekvenser för årets sockerbetsodling. Vid den sålunda uppkomna situationen kunna statsmakterna uppenbarligen icke låta bero. Åtgärder måste otvivelaktigt från statsmakternas sida vidtagas för att säkerställa landets försörjning med socker. Då några möjligheter att importera denna vara för närvarande icke föreligga, blir det nödvändigt att tillse, att de för landets förseende med socker erforderliga odlingarna inom landet äga rum. Härvid kunna flera utvägar tänkas komma till användning. Sålunda kunde man tänka sig att staten själv med stöd av förfoganderättslagen finge i sin hand de erforderliga arealerna och därefter själv ombesörjde odlingen. Denna utväg innefattar emellertid så stora olägenheter och svårigheter att densamma icke lämpligen bör ifrågakomma. Överhuvud synes med hänsyn till den stora räckvidd ifrågavarande reglering kommer att få icke ändamålsenligt att mera allmänt använda förfoganderättslagens bestämmelser utan en särskild lagstiftning torde vara att föredraga. En utväg för lösande av frågan torde under sådana förhållanden vara att brukare av fastighet, varå under år 1940 odlats sockerbeter, förpliktas vid lämplig påföljd att under innevarande år verkställa dylik odling. Enligt min uppfattning synes detta vara en framkomlig väg, därvid jag förutsätter, att statsmakterna vidtaga åtgärder för anskaffande av för odlingarna erforderlig arbetskraft. Jag förordar därför, att åtgärder vidtagas för att få till stånd en lagstiftning i nyssnämnt syfte.

Den av mig nu ifrågasatta lagstiftningen synes i huvudsak böra vara av följande innehåll. Odlare, som under förra året odlat sockerbeter, bör principiellt såsom förut berörts vara skyldig att även under innevarande år verkställa dylik odling under förutsättning att han allttjämt brukar fastigheten. Att ålägga honom att verkställa odling å lika stor areal som föregående år torde vara varken behövt eller skäligt. Det torde vara tillräckligt, att han förpliktas att å en areal, som motsvarar 75 procent av den under år 1940 odlade arealen, odla sockerbeter. Har fastighet, å vilken betodling under år 1940 skett, försålts, torde samma förpliktelse böra åvila den nye ägaren. Att i själva den tilltänkta lagen närmare angiva huru odlingen skall ske låter sig

svårligen göra. Det torde vara lämpligast, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att i särskilda tillämpningsföreskrifter härom förordna.

För att ifrågavarande lagstiftning skall få avsedd effektivitet torde det böra åligga vederbörande betodlare att leverera de odlade sockerbetorna till köpare som Kungl. Maj:t anvisar. Även rörande leveransvillkoren synes Kungl. Maj:t böra erhålla fullmakt att besluta. Beträffande frågan om försäljningspriset synes dock ej lämpligt att avgörandet skall träffas av Kungl. Maj:t. En ändamålsenlig anordning torde kunna vinnas genom användning av skiljedomsförfarande. Priset synes sålunda böra bestämmas av fem skiljemän, av vilka Kungl. Maj:t och betodlarnas organisation utse två var och dessa gemensamt den femte. Vinnes ej enighet om valet av femte skiljeman, skall denne utses av Kungl. Maj:t. För den händelse organisationen underlåter att inom skälig tid utse skiljemän, skola dessa i stället utses av lantbruksstyrelsen. Ett stadgande av nu angiven innebörd torde böra intagas i lagen. I fråga om det lägsta betpriset per deciton 16-procentiga betor torde man emellertid böra utgå från att detta icke bör understiga det av medlingskommissionen föreslagna eller 4 kronor vid betodling av minst 85 procent av fjolårets areal och eljest 3 kronor 70 öre.

Enligt de stadgar som gälla för betodlarföreningen är betodlare, som tillhör föreningen, pliktig att ställa sig dennas föreskrifter rörande odling och försäljning av sockerbetor till efterrättelse. Uppenbarligen måste en dylik förpliktelses giltighet upphöra i och med den nu ifrågasatta lagstiftningen. Ett stadgande härom synes böra intagas i lagen.

Givet är, att det kan föreligga skäl, som kommer det att framstå såsom obilligt eller helt och hållet omöjligt för odlare att fullgöra den nu ifrågasatta skyldigheten. Med hänsyn härtill bör i den nya lagstiftningen inrymmas möjlighet att lämna dispens från odlingsskyldigheten. Att närmare angiva alla de omständigheter som böra föranleda befrielse från ifrågavarande förpliktelse låter sig icke göra. Självfallet är, att, därest en fastighet å vilken odlats sockerbetor styckats eller är avsedd att omläggas för att utnyttjas till annat ändamål såsom t. ex. tomtmark, det icke bör åvila ägarna av de nya fastigheterna att verkställa odling av nu avsedd beskaffenhet. Har för viss fastighet upplagts en odlingsplan och skulle odlingsskyldigheten medföra ett frångående av denna, bör befrielse kunna medgivas, där ett genomförande av sockerbetsodlingen skulle medföra allvarlig olägenhet för jordbruket. Befrielse från skyldigheten bör även kunna medgivas i de fall då vederbörande myndighet av liknande anledning finner, att annan gröda bör odlas å egendomen i fråga.

Vad angår spörsmålet vilken myndighet, som må kunna lämna dispens, torde det vara lämpligast att anförtro denna uppgift åt statens livsmedelskommission eller efter dess bemyndigande vederbörande kristidsstyrelse. Dessa myndigheter torde ha de största förutsättningarna att bedöma samtliga de faktorer som kunna vara av betydelse för avgörandet huruvida dispens bör lämnas eller ej. Ansökan om dispens torde för att påskynda ärendets handläggning böra ingivas till vederbörande kristidsnämnd, vilken det

bör åligga att efter erforderlig utredning med eget yttrande skyndsamt insända handlingarna i ärendet till kristidsstyrelsen.

För erhållande av en tillräckligt effektiv reaktion mot den som icke fullgör odling som åligger honom enligt den sålunda förordade lagstiftningen torde böra stipuleras normerade böter. Straffskalan torde böra bestämmas till böter från och med 50 till och med 400 kronor för varje hektar, som icke odlats. Underlåter någon att leverera sockerbeter till anvisad köpare, torde han böra straffas med dagsböter. Det kunde ifrågasättas att därjämte stadga att staten på vederbörande odlares bekostnad låte verkställa den försummade odlingen. Då det emellertid torde innebära stora svårigheter för staten att genomföra dylika odlingar, synes denna påföljd icke böra upptagas i lagstiftningen. Det bör dock icke vara uteslutet, att staten vid fall av tredska med stöd av gällande förfogandelagstiftning vidtager erforderliga åtgärder för verkställande av odling. I likhet med vad som gäller i ett stort antal kristidsförfattningar torde brott mot lagstiftningen icke böra få åtalas av allmän åklagare med mindre livsmedelskommissionen angivit saken till åtal.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad jag nu anfört har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till *lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbeter*, vilket författningsförslag torde böra såsom bilaga¹ fogas vid detta protokoll.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över nyssnämnda lagförslag måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnar Sandström.

¹ Denna bilaga, vilken är likalydande med det vid propositionen fogade författningsförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 mars 1941.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 mars 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbeter.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i jordbruksdepartementet hovrättsrådet B. Fallenius.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1941.

N ä v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler t. f. chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bergquist, lagrådets den 28 mars 1941 avgivna utlåtande över det samma dag till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbetor*.

Föredraganden anför härvid:

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran. Sveriges betodlares centralförening har vid föreningsstämma den 29 mars 1941 avslagit det i statsrådsprotokollet för den 28 mars 1941 omförmälda erbjudandet rörande sockerbetspriset men samtidigt meddelat, att odling kunde antagas till ett pris av 4 kronor 30 öre per deciton betor med sexton procent sockerhalt. Då betodlarnas organisation således icke godtagit det gjorda erbjudandet, hemställer jag, att förenämnda lagförslag måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Fritz af Petersens.
